

Sivistystyön Vapaus ja Vastuu -yhteistyöohjelma Toimintakertomus 2022

Sivistystyön Vapaus ja Vastuu (SVV) on vuonna 2011 käynnistetty vapaan sivistystyön yhteistyöohjelma. Sen tavoitteena on vapaaseen sivistystyöhön (vst) liittyvän tutkimuksen ja sen hyödyntämisen edistäminen. Tähän pyritään tutkijoiden vapaan sivistystyön toimijoiden (organisaatiot, koulutuksen suunnittelijat ja toteuttajat, hallinnon eri tasot ja päättäjät sekä muut sidosryhmät) yhteistyötä ja vuorovaikutusta vahvistamalla sekä vst-tutkimuksen näkyvyyttä lisäämällä. Ohjelmasta vastaavat Vapaa Sivistystyö ry (VST ry), Tampereen ja Itä-Suomen yliopistot sekä Åbo Akademi. Yhteistyöohjelman tavoitteena on, että

- vapaa sivistystyö näkyy yliopistojen aikuiskasvatustieteen opetussuunnitelmissa ja eri tieteenaloilla tehtävässä tutkimuksessa, mukaan lukien opinnäytetyöt.
- vapaata sivistystyötä koskeva tutkimustieto on helposti saatavilla ja sitä voidaan hyödyntää vapaan sivistystyön kehittämisessä ja alan edunvalvonnassa.
- opetushallinto ja vapaan sivistystyön päätöksentekijät saavat säännöllisesti tietoa alan tuoreesta tutkimuksesta.
- tutkijoiden, opetushallinnon, päätöksentekijöiden ja vst-kentän toimijoiden yhteistyö ja vuorovaikutus lisääntyy.
- vapaan sivistystyön tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja näkyvyys lisääntyvät.
- vapaata sivistystyötä koskeva tutkimustietoon perustuva päätöksenteko ja kehittämistoiminta vahvistuvat.

Toimintavuoden 2022 teemana on ollut sivistysulostulo. Ulostulon alateemoja olivat kestävä kehitys, ekososiaalinen sivistys sekä uusi työelämänarratiivi.

Vuoden 2022 alussa SVV-yhteistyöohjelman jäseniä olivat: Björn Wallén (VST), Satu Heimo (SVV), Hanna Toiviainen (TAU), Jyri Manninen (UEF), Petri Salo (ÅA). Huhtikuussa yhteistyöryhmään liittyivät mukaan Sini Teräsahde (TAU), Leea Keto (Järvilakeuden kansalaisopisto) ja Kukka-Maaria Vuorikoski (Opintokeskukset ry.). Yhteistyöryhmä kokoontui vuoden aikana yhteensä viisi kertaa. Lisäksi yhteyttä pidettiin sähköpostilla ja Teams-alustalla.

Tutkimuksen ja toimijoiden välisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen tiivistämiseen liittyvä toiminta

Bildung gospel -esiseminaari Aikuiskasvatuksen tutkimuspäivillä helmikuussa 2022

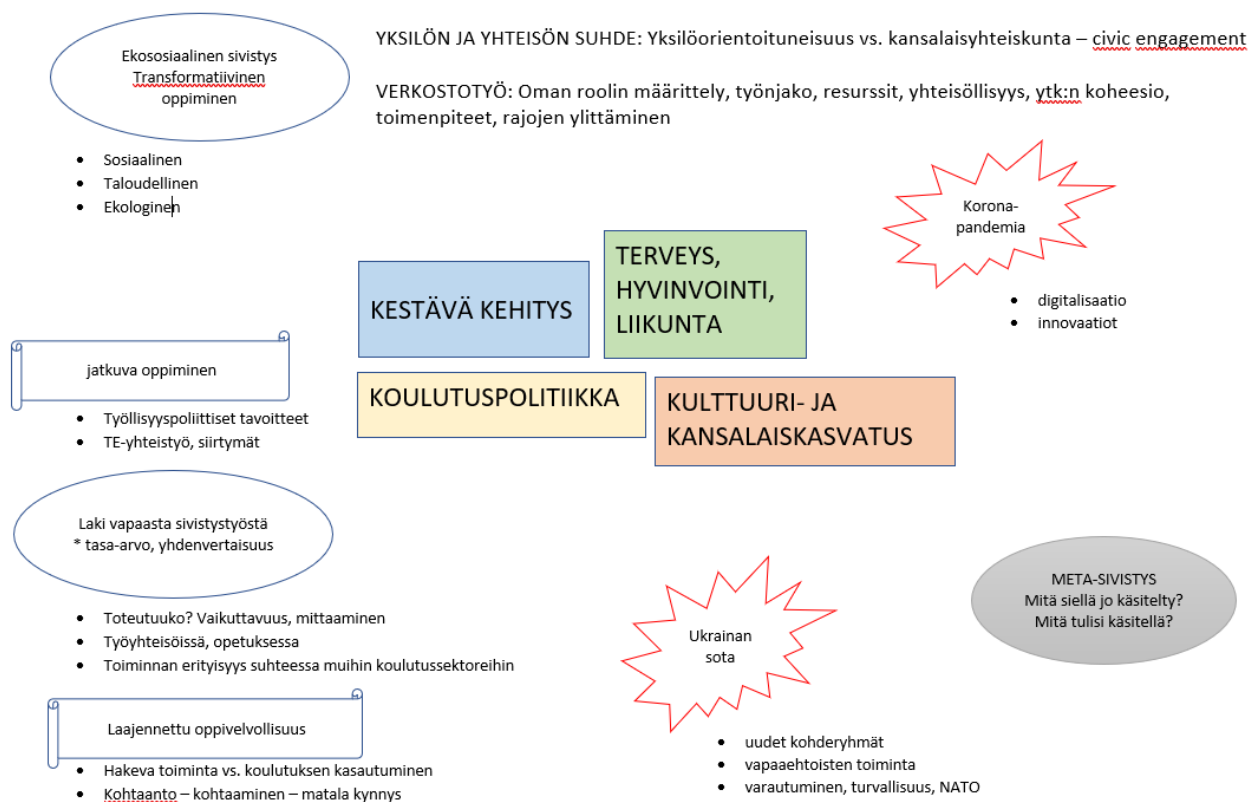
SVV-yhteistyöohjelma toteutti ennen tutkimuspäiviä englanninkielisen esiseminaarin (*Bildung Gospel – a salvation to wicked problems*), jossa oli 105 osallistujaa. Sen organisoijia olivat KaHiFi-verkosto, SVV-ohjelma, EquJust-tutkimusryhmä ja VET&Culture-verkosto. Esiseminaari sai hyvää palautetta ja aikaan

laajaa keskustelua Bildung-käsitteeseen ja ilmiöön liittyen. Englanninkielinen yhteenvedo keskusteluista löytyy täältä: [Bildung-gospel: a salvation to wicked problems – Sivistystyön Vapaus ja Vastuu](#)

Lisäksi Aikuiskasvatuksen tutkimuspäivillä oli mukana Sivistystila-teemaryhmä, jonka järjesti Aikuiskasvatus-tiede-lehti ja Kvs-säätiö.

Työpaja vapaan sivistystyön klustereista huhtikuussa 2022

Työpajassa keskusteltiin Vapaa Sivistystyö ry:n ”tulevaisuusklustereista” eli Vapaa Sivistystyö ry:n uuden toimintakauden tavoitteista ja niiden linkittymisestä SVV-yhteistyöohjelman tavoitteisiin. Työpajaan kutsuttiin mukaan myös SVV-yhteistyöryhmän uudet jäsenet Opintokeskukset ry:stä ja Kansalaisopistojen liitosta. Keskusteluiden pohjalta syntyi seuraava yhteenvedo, joka kuvastaa keskellä olevien neljän VST ry:n klusterin suhdetta ajan haasteisiin, koulutuspoliittisiin uudistuksiin ja vapaan sivistystyön traditionaaliseen tavoitteeseen ja monimuotoiseen toiminta- ja oppilaitoskenttään. Keskustelua näistä teemoista päätettiin jatkaa Vapaan sivistystyön päivillä elokuussa 2022 ja mukaan päätettiin kutsua myös Opetushallituksen ja Opetus- ja kulttuuriministeriön edustajia.

Vapaan sivistystyön tutkimuksen ideariihä lisäalnessa 24.8.2022

Vapaan sivistystyön tutkimuksen ideariihä toteutettiin lisäalnessa päivää ennen Vapaan sivistystyön päivien alkamista. Ideariihäen osallistui yksitoista tutkijoiden, Opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen, aluehallintoviraston ja vst-järjestöjen edustajaa. Ideariihäen tavoitteena oli tuottaa lyhyiden alustusten ja ennakkomateriaalien pohjalta ratkaisuja ikäsuosongelmaan: miten vapaan sivistystyön tutkimusta voisi

tehdä, edistää ja kehittää vst-tutkijoiden, hallinnon, päättäjien ja vst-toimijoiden yhteistyönä? Tarkoitus oli kartoittaa ja ideoida konkreettisia kehittämistoimenpiteitä, tutkimustarpeita ja rahoitusmahdollisuuksia. Ideariihen tulosten pohjalta on tehty koonta vst:hen liittyvistä tutkimus-, arviointi- ja selvitystarpeista, rahoitusmahdollisuuksista sekä tutkijoiden ja toimijoiden yhteistyön kehittämisestä. Ideariihi järjestetään seuraavan kerran elokuussa 2023 Vaasassa Vapaan sivistystyön päivien yhteydessä. Ideariihen ohjelma löytyy täältä: [Vst-tutkimuksen-ideariihi-lisalmi-24.8.2022-v2.0.pdf \(vapausjavastuu.fi\)](#)

Vapaan sivistystyön tutkimustyöpaja vst-päivillä lisalmessa 25.8.2022

Vapaan sivistystyön tutkimuksen ideariihin lisäksi toteutettiin lisalmessa *Vapaan sivistystyön tutkimustyöpaja 25.8.2022*. Siellä pidettiin neljä tutkimusesitystä ja käytiin aktiivista keskustelua niiden pohjalta. Kahdeksan *Vapaa sivistystyö eilen, tänään ja huomenna* -teosta jaettiin kiinnostuneille päivien osallistujille. Osallistujia työpajaan oli ilmoittautunut yhteensä 26 henkilöä, joista osa osallistui työpajaan etäyhteyksin. Työpajan ohjelma löytyy täältä: [lisalmi 2022 – Sivistystyön Vapaus ja Vastuu](#)

Sivistystori-blogi

Vuonna 2021 aloitettua Sivistystori-blogia jatkettiin myös vuonna 2022. Blogin tavoitteena on ollut moniäänisesti tuoda esille vapaan sivistystyön tutkijoiden ja toimijoiden ajatuksia. Tekstien pohjana käytetään tutkimuksia, mutta kirjoittajat itse tuovat tutkimuksen merkityksen nykyyhetkeen ja omaan arkeensa. Vuoden aikana julkaistiin 16 suomenkielistä ja yksi englanninkielinen blogiteksti. Blogiteksteistä käytiin lisäksi keskustelua sosiaalisessa mediassa (Facebookissa ja Twitterissä). Blogitekstit vilkastuttivat keskustelua sivistyksestä ja olivat keskeinen osa SVV:n sivistysulostuloa.

Yhteistyössä EPALE:n kanssa Sivistystori-blogitekstejä käännettiin vuosien 2021 ja 2022 aikana yhteensä 12 muille kielille. Nämä tekstit löytyvät EPALE:n sivuilta ja ovat EPALE:n tilastojen mukaan keränneet lukijoita.

Yhteistyössä SKOL:n (Suomen Kasvatustieteiden Opiskelijoiden Liitto) kanssa myös aikuiskasvatuksen yliopisto-opiskelijoita saatiin innostumaan bloggaamisesta ja opiskelijoiden tekstejä julkaistiin lopulta yhteensä kaksi.

Vuoden 2022 Sivistystori-bloggerit ja kirjoitusten otsikot ilmestymisjärjestyksessä

1. [Tiia Kontkanen & Satu Heimo: Vapaan sivistystyön hallinnasta, vallasta ja rahoituksesta](#)
2. [Leea Keto: Luottaisitko sinä yhteisöagenttiin?](#)
3. [Anna Ojapelto-Multala: Yhteistutkimus – tapa toteuttaa toisin hanketyötä](#)
4. [Anna Kirstinä: Laadukasta sivistystyötä vai sivistystä demokratian puolesta?](#)
5. [Artëm Kuosti & Yuri Kitaba: Digi kuuluu kaikille – vai kuuluuko?](#)
6. [Mikko Lehtonen: Myöntäisimmekö rahoitusta sivistyksen edistämisestä?](#)
7. [Tarja Hooli: Eihän tämä nyt ole mitään, tämmöistä vain](#)
8. [Uwe Gartenschlaeger: Old wine in new bottles – Why do we find “Bildung” so interesting right now?](#)
9. [Heidi Simppala & Niina Vuori: Kunta olemme me](#)
10. [Satu Heimo: Laulu sivistyksen ja rauhan siltana](#)
11. [Päivi Väisänen-Haapanen: Vapaa sivistystyö uudistuvissa kunnissa ja hyvinvointialueilla](#)
12. [Julia Kukkoaho: Opistovuosi oppivelvollisille – Nuorten parhaaksi?](#)

13. [Hanna Väätäinen: Tehokkaasti kieli haltuun ja sitten alkaa elämä? Luku- ja kirjoitustaidon oppiminen aikuisena on kokonaisvaltainen elämänmullistus](#)
14. [Hanna Pulkkinen: Kulttuuriharrastus vahvistaa hyvinvointia](#)
15. [Mia Turpeinen: Tiedettä yleistajuistava sivistystyö hyödyttää yksilöä ja yhteiskuntaa](#)
16. [Kukka-Maaria Vuorikoski: Tutkimuksellisen yhteistyön avulla kehitetään parempaa tulevaisuutta – Sivistystyön Vapaus ja Vastuu](#)

KOSI-hanke

Vuonna 2021 alkanut Alfred Kordelinin säätiön tukema KOSI-hanke (*Konsensuskonferenssi sivistyksen tulevaisuuden tiekartasta, 2021–2022*) vietiin loppuun vuoden 2022 aikana. Keväällä 2022 järjestettiin yhteistyössä Fingon kanssa vielä yksi työpaja verkossa, johon ilmoittautui mukaan 40 henkilöä. Lisätietoa työpajasta: [EMOTIONS, AGENCY AND ACTIVISM – Sivistystyön Vapaus ja Vastuu](#) sekä [Emotions, agency & activism -työpaja 31.3. – Sivistystyön Vapaus ja Vastuu](#)

Kesä- ja syyskaudella 2022 hankkeessa keskityttiin tulosten analysointiin ja raportointiin sekä tutkimusartikkelin kirjoittamiseen. Hankkeesta pidettiin syksyn aikana kolme tutkimusesitystä, joista kaksi Suomessa ja yksi Italiassa.

Alfred Kordelinin säätiön apuraha oli 30 000 euroa. Hankkeen kustannukset olivat 32 312,28 euroa. Alfred Kordelinin säätiöstä saadulla apurahalla oli ratkaiseva merkitys työn toteutumiselle. Hanke ei saanut muuta ulkopuolista rahoitusta. Apurahan mahdollistaman palkkauksen turvin SVV-ohjelman koordinaattori edisti paikallista yhteistyötä ja työpajojen suunnittelua, raportoi hankkeen etenemisestä, keräsi ja analysoi tutkimusaineistoa ja työpajojen materiaaleja, sekä kasasi ennakkomateriaalit ja piti yhteyttä tutkijoihin. Apurahasta maksettiin työpajojen asiantuntijoiden puhujapalkkioita, työpajojen tilakustannukset ja osallistujien ruokailut sekä kustannettiin yhden työpajan striimaus. Apuraha mahdollisti SVV-ohjelman koordinaattorin ja VST ry:n puheenjohtajan matkat työpajapaikkakunnille sekä tutkimusaineiston analysoinnin ja raportoinnin alustavista havainnoista.

Suunnitteluryhmistä muodostuneet paikalliset verkostot vahvistuivat ja ihmiset tutustuivat uusiin ihmisiin ja toimijatahoihin. Monet vapaan sivistystyön toimijat kokivat, että konsensuskonferenssimenetelmällä itsellään ei ollut välttämättä paljon annettavaa vapaalle sivistystyölle, vaikkakin kiitosta annettiin tutkimus- ja kokemustiedon kohtaamisesta ja konsensuskseen pyrkimisestä. Vapaan sivistystyön yhteiskunnallisesti merkittäväksi tehtäväksi nähtiin nousevan erilaisten ihmisten kohtauttaminen haastavienkin teemojen puitteissa. Oman työn reflektointi tarkastelemalla käytettyjä sanavalintoja, mukana olevia yhteistyökumppaneita, rakenteita sekä opiskelijoiden osallisuutta mahdollistaa toiminnan oikeudenmukaisen ja planetaarisesti kestäväen kehittämisen myös jatkossa.

KOSI-hankkeessa tehtyjä yhteenvetoja ja suosituksia on käytetty Vapaa Sivistystyö ry:n tulevaisuustyöskentelyssä ja esimerkiksi sosiaalinen kestävyys on nostettu sivistystyön tulevaisuuden tiekartassa merkittävään rooliin. Tutkimusaineistosta tehtyjä havaintoja tullaan tulevaisuudessa tuomaan esille englanninkielisessä tutkimusartikkelissa (joka on osa laajempaa vapaata sivistystyötä käsittelevää väitöstutkimusta).

Vapaa sivistystyö voi mahdollistaa erilaisten ihmisten kohtaamiset esimerkiksi KOSI-hankkeen työpajojen keinoin, mutta samanaikaisesti sille asetetaan tavoitteita, jotka liittyvät työmarkkinoiden vaatimuksiin ja

jatkuvaan oppimiseen. Keitä vapaan sivistystyön tulisi tavoittaa ja kenen tarpeisiin sen tulisi vastata? Mitä vapaassa sivistystyössä kehitetään ja mitä vahvistetaan? Näitä kysymyksiä tulisi tarkastella tutkijoiden, kentän toimijoiden ja hallinnon välisessä vuoropuhelussa. Ja vaikka vapaalla sivistystyöllä onkin vahva yhdenvertaisuuteen pohjautuva arvoperusta, tulisi sen viestinnässään ja kohtaamisissaan pyrkiä myös tavoittamaan eri tavoin – ”väärinkin” – ajattelevat.

KOSI-hankkeesta ilmestyi vuoden 2022 aikana kaksi raporttia sekä yksi pro gradu -tutkielma:

- [Loppuraportti KOSI-hanke](#)
- [Pöhinääkyllille 2022 raportti Orivesi](#)
- Ural, Veli-Matti 2022. *Konsensuskonferenssi Suomessa – Diskurssianalyysi*. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. [LINKKI](#)

Opiskelijayhteistyö

SVV-koordinaattori tapasi kevään 2022 aikana kaksi graduopiskelijaa, jotka toivoivat yhteistä pohdintaa vapaan sivistystyön graduaiheesta. Syksyllä 2022 aloitti verkossa kokoontuva valtakunnallinen vapaan sivistystyön graduopintopiiri/vertaisryhmä, johon ilmoittautui mukaan kuusi opiskelijaa.

SVV-koordinaattori viesti vapaan sivistystyön monipuolisista graduaiheista sekä vertaistuki/opintopiiristä Helsingin, Turun, Jyväskylän, Itä-Suomen ja Oulun yliopistoihin.

Marras-joulukuussa 2022 SVV-koordinaattori mentoroi yhtä Turun yliopiston kandiopiskelijaa osana kasvatustieteen opiskelijoille suunnattua Duunimentorointi-konseptia. Opiskelija seurasi koordinaattorin työtä sekä tapasi SVV-ohjelman yhteistyökumppaneita.

Muut tapahtumat ja tapaamiset

Tampereen yliopiston työelämäiltapäivä 17.2.2022

SVV-koordinaattori esitteli vapaan sivistystyön työelämämahdollisuuksia ja tutkimustyötä.

Yhteistyötapaaminen Oulun yliopiston jatkuvan oppimisen professori Anu Kajamaan kanssa, helmikuu 2022

SVV-koordinaattori, keskustelua yhteistyöstä Oulun yliopiston ja ATS:n kanssa.

Jatkotapaaminen 26.9.2022, ATS-johtoryhmä, keskustelua yhteistyöstä.

Helsingin yliopisto, huhtikuu 2022

Vierailut kurssien *Osaamisen kehittäminen työelämässä ja Oppiminen organisaatioissa luennoilla* yhdessä EPAL:n kanssa. Aiheina jatkuva oppiminen vs. elinikäinen oppiminen, sekä sivistys. Yhteyshenkilönä Helsingin yliopistolta tutkijaopettaja Liubov Vetoshkina.

Järjestöjen sivistyspäivä 12.5.2022, Helsinki

SVV-koordinaattori osallistui kuuntelijana, verkostoitumista.

ESREA-konferenssi, Milano, syys-lokakuu 2022

Mukana kaksi yhteistyöryhmän jäsenten esitystä. Konferenssissa esiteltiin KOSI-hanketta (Satu Heimo) ja opintokeskusten kurssitarjontaa koskevaa tutkimusta (Jyri Manninen ja Kukka-Maaria Vuorikoski). Lisäksi konferenssissa Annika Pastuhov piti esityksen puolueiden jäsenkoulutusta käsittelevästä tutkimuksesta. Lisäksi Jyri Manninen oli ESREAn presidiumin jäsenenä mukana konferenssin suunnittelussa ja esitysten arvioinnissa (scientific committee).

Vapaan sivistystyön foorumi, marraskuu 2022

Alustajina:

Björn Wallén, Vapaa Sivistystyö ry: Vapaan sivistystyön tiekartta 2030 – muutospolut kohti ekososiaalisesti kestäväää sivistystä.

Annika Pastuhov, Åbo Akademi: Kansalaiskasvatusta ja sivistystyötä poliittisissa puolueissa.
Raúl Castaño-Rosa, Tampere University: GreenerAge: an innovative platform to promote environmental literacy and behaviour change in older adults.

Kansainvälisen aikuiskoulutuksen päivät, marraskuu 2022, Lahti

SVV-koordinaattorin ohjaama työpaja: Sivistyksen mahdollisuudet planetaaristen kriisien ajassa. Satu Heimo, SVV-koordinaattori; yhteistyössä Aikuiskasvatus / Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.). Keskustelujen pohjana käytettiin SVV-ohjelman toteuttamia Aikuiskasvatus-tiedelehden teemajulkaisua Sivistystyö planetaaristen kriisien ajassa (2021) sekä Aaro Harjun ja Anja Heikkisen toimittamaa Adult Education and the Planetary Condition (2016). Ks. [Vol 41 Nro 2 \(2021\): Aikuiskasvatus 2/2021: sivistystyö planetaaristen kriisien ajassa - pdf \(journal.fi\)](#) ja [Planetary condition full_print.pdf.pdf \(sivistystyö.fi\)](#)

Yhteistyöverkostot

SVV tapasi SKOL:n edustajia ja opiskelijayhteistyön suunnittelusta sovittiin kirjallisesti. SVV-koordinaattorin kirjoitus vapaasta sivistystyöstä ja tutkimuksesta julkaistiin SKOL:in blogissa tammikuussa. SKOL julkaisi maaliskuussa gradumainoksia kasvatustieteen opiskelijoille. Heinä-elokuussa SKOL auttoi kampanjoimaan OPH:n kahdesta vapaan sivistystyön gradutarjouksesta.

Valta ja rahoitus -työpajan suunnittelua opintokeskusten kanssa. Tapaamisia yhteensä viisi vuoden 2022 aikana. Työpaja pidetään Vapaan sivistystyön päivillä Vaasassa elokuussa 2023.

Eurooppalaista yhteistyötä on ylläpidetty SVV:n yhteistyöryhmän jäsenten yhteyksien avulla ja Sivistystori-blogijulkaisun kautta. Uwe Gartenschlaegerin blogikirjoitus, tapaaminen Irlannin viestintävastaavan kanssa (AONTAS, Kate Smyth 18.5.2022), säännölliset keskustelut Sari Pohjolan, EAEA, kanssa ja molemminpuolinen viestintä.

Jyri Manninen toimi ESREAn presidiumin jäsenenä vielä vuoden 2022 loppuun asti. Kaudelle 2023–2026 valittiin seuraajaksi Aikuiskasvatuksen tutkimusseuran esihenkilö Päivi Siivonen. SVV-tutkijoita (Annika Pastuhov ja Jyri Manninen) oli myös aktiivisesti mukana ESREAn ADCAL-verkostossa (Active Democratic Citizenship and Adult Learning).

Petri Salo vastasi tutkimuksesta *Merkitykselliset sivistyskäytännöt järjestö- ja yhdistystoiminnassa*, joka toteutettiin yhteistyössä Svenska Folkskolans Vänner -järjestön kanssa.

Muuta

SVV-yhteistyöohjelman kotisivuille koostettiin yleistajuistettuja ja tiiviitä kuvauksia valmistuneista pro gradu -tutkielmista ja väitöskirjoista. Koordinaattori listasi erilliseen Excel-tilukkuun kaikki vuosina 2020–2021 valmistuneet amk-, yamk-, gradu-, liseniaatti- ja väitöskirjatutkimukset ja taulukkoa on välitetty eteenpäin yhteistyöverkostoissa. Viestintää toteutettiin kotisivujen lisäksi sosiaalisessa mediassa: Facebookissa ja Twitterissä sekä noin kahden viikon välein ilmestyvässä uutiskirjeessä (listalla 144 sähköpostiosoitetta).

SVV-koordinaattori osallistui kahteen koulutukseen työajallaan: (1 op) ja syksyllä 2022 MITÄ, MISSÄ, MILLOIN JA KENELLE? – VIESTINTÄ TAITOLAJINA. Viestinnän täydennyskoulutus – osaamisperusteisuus vapaassa sivistystyössä (2 op), järjestäjinä Turun kesäyliopisto ja Etelä-Karjalan kesäyliopisto.

SVV-koordinaattorina vuonna 2022 toiminut Satu Heimo sai kaksivuotisen väitöskirjatutkijan paikan Åbo Akademista, ja siirtyy sinne 2023 alusta tekemään väitöskirjaansa aiheesta *Migration and Peer Learning Practices in Projectified Adult Education*. SVV-koordinaattori tulee siis vuonna 2023 vaihtumaan.

Julkaisuja ja valmistuneita opinnäytetöitä 2022

Heimo, S. 2022. Peer Learning Practices drawing borders between ‘Us’ and ‘Them’ – Analyzing Consensus Conference -method through Theory of Practice Architectures. ESREA Triennial Conference 2022, Milano, Italy.

Heimo, S. 2022. Neuvotteluja vapaan sivistystyön paikasta ja paikallisuudesta. FERA Conference 2022, Oulu, Finland.

Manninen, J. & Vuorikoski, K-M (2022). Analysis of course provision within Finnish Study centres. Paper presentation, ESREA2022 Triennial conference, Milano 29.9 - 2.10.2022.

Pastuhov, A. (2022). The cultural grammar of Finnish party-political member education. A study of video-mediated educational practices. Paper presentation, ESREA2022 Triennial conference, Milano 29.9 - 2.10.2022.

Pro gradu -tutkielmia

- Särmölä, Tiinalotta (2022). Kansalaisopiston kuvataidekurssin vaikutukset opiskelijoiden hyvinvointiin. Itä-Suomen yliopisto.
- Tiainen, Anni (2022). Kestävään kehitykseen liittyvä oppiminen. Itä-Suomen yliopisto.
- Lauronen, Katariina (2022). Kirjasto-organisaation kehittäminen. Itä-Suomen yliopisto.

Lisätietoa SVV-yhteistyöohjelmasta

[Sivistystyön Vapaus ja Vastuu – Freedom and Responsibility of Liberal Adult Education](#)